

**СУЧАСНА ФОЛЬКЛОРИСТИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНА ПЕРІОДИКА
В УКРАЇНІ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

У контексті становлення фольклористики як науково обґрунтованої, методологічно структурованої науки, об'єктом дослідження якої є фольклорний пласт культури, його жанрово-тематичне розмаїття, поетична система, з'ясування впливу на професійне мистецтво тощо, фундаментальне значення мали (і мають) фольклористично-етнографічні періодичні видання. Саме ця періодика засвідчує аналітичний підхід фольклористів до фольклорних та «відфольклорних» (таких, які мають фольклорну природу, генезу – поняття В. Погребенника) явищ культури, детермінує науково-методологічні засади вивчення усної народної творчості різних історичних періодів, визначає найважливіші аспекти дослідження фольклору у контексті сучасних соціокультурних трансформацій. Власне фольклористично-етнографічні періодичні видання засвідчують очевидний розвиток фольклористики, актуальні тенденції фольклористичних досліджень, визначають напрями, результати, аналітичні підходи до осмислення, інтерпретації фольклорних та «офольклоризованих» мистецьких творів. На нашу думку, необхідно узагальнити найважливіші досягнення сучасних фольклористично-етнографічних періодичних видань з метою з'ясування їх функціонального педагогічного потенціалу для майбутніх фольклористів, що і є метою статті.

Окремих аспектів становлення фольклористично-етнографічних періодичних видань торкались фольклористи: М. Дмитренко, Й. Федас, Г. Щербій та ін. Наявні також ряд розвідок, у яких значення подібної періодики обґрунтовується у контексті дослідження біографії певного громадського діяча, митця (наприклад, навчальний посібник Ж. Янковської про П. Куліша та його «Записки о Южной Руси» [19]), наукового товариства

(наприклад, монографія В. Назаренка про Харківське історико-філологічне товариство [8]), дослідження окремого періоду становлення фольклористики у певному регіоні (дисертація О. Шутак про формування фольклористичної думки в Галичині у 20-30-х рр. ХХ ст. [17]; дисертація Я. Вернюк про становлення фольклористики Волині у ХІХ – поч. ХХ ст. [1]) тощо. На окрему увагу заслуговують дослідження фольклористів А. Вовчака, який проаналізував питання висвітлення історії української фольклористики у німецькомовних джерелах кінця ХХ – поч. ХХ ст. [3], та Н. Смірної про проблеми становлення української фольклористики у періодиці першої половини ХІХ ст. [14] та ін. Ці праці свідчать про традиції становлення спектру періодичних видань з проблем фольклористики в Україні. Безпосередньо у цих дослідженнях знаходимо ряд інформаційних відомостей, аналітичних оцінок періодики другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Зокрема в означений період з ініціативи відомих фольклористів, етнографів, істориків, мовознавців засновуються періодичні видання, які, на жаль, майже не дійшли до нашого часу (крім сучасного журналу «Народна творчість та етнологія», започаткованого як «Етнографічний вісник» 1925 р.). Свого часу активну участь у становленні професійних підвалин фольклористики взяли такі періодичні часописи:

- журнал «*Основа*» (його видання було завданням товариства «Громада», яке заснувала студентська молодь Київського університету ім. Святого Володимира на початку 1860-х рр.) [1; с. 8];

- щомісячний журнал «*Киевская старина*» (виходив з 1882 р. по 1907 р. з ініціативи членів Історичного товариства Нестора Літописця при Київському університеті, навколо нього згрупувались колишні співробітники Південно-Західного відділу Російського Географічного Товариства [8, с. 89]);

- «*Матеріали до української етнології*» (з кінця 1890-х рр. виходили з ініціативи Львівського наукового товариства Т.Г. Шевченка [8, с. 90]), зокрема упродовж 1893 – 1928 рр. вийшло 22 томи цього видання [17, с. 3]. Пізніше «Матеріали...» видавались протягом 1929 – 1931 рр. також

тогочасними науковими осередками: Комісією краєзнавства (з секцією етнографії), Всеукраїнським етнографічним товариством, Історико-філологічним відділом АН УРСР [18];

- з ініціативи Наукового товариства ім. Т. Шевченка (м. Львів) протягом 1893 – 1928 рр. вийшло 150 томів *«Записок НТШ»*, 40 томів *«Етнографічного збірника»*, крім того, вийшло чотири номери місячника *«Сьогочасне і минуле»* (1938 – 1939) [17, с. 3];

- *«Харківський календар»* (1884 – 1888), *«Збірник ХІФТ»* (1890 – 1905), *«Вісник ХІФТ»* (1911 – 1915), *«Записки Харківського університету»* (1881 – 1919), *«Український вісник»*, *«Український журнал»*, *«Харківський Демокрит»* – створені на базі Харківського університету, особливої популярності набули тоді, коли у них вміщувались матеріали, розвідки, дослідження членів Харківського історико-філологічного товариства [8];

- *«Етнографічний вісник»* (1925 – 1932), журнали *«Україна»* (1924 – 1930), *«Первісне громадянство»* (1926 – 1930) видавали працівники ВУАН на чолі з М. Грушевським [17, с. 1];

- науково-популярний журнал *«Життя і знання»* (видавався у Львові з 1927 по 1936 рр. видавництвом «Просвіта») [17, с. 3] та ін.

У цих виданнях (їх перелік можна продовжувати) фольклористи вміщували результати власної фольклористичної діяльності, матеріали фольклорно-етнографічних експедицій, перші методологічні розвідки тощо. Зауважимо, що у більшості періодичних часописів означеного періоду оприлюднювалось аналітичне професійне осмислення фольклорно-традиційних явищ культури, створювались підвалини для обґрунтування науково-методологічних засад вітчизняних фольклористичних шкіл.

За нашими спостереженнями на сьогодні українська фольклористично-етнографічна періодика розвивається у двох напрямках: під егідою академічних («київська» та «львівська» в рамках діяльності інститутів НАН України) та університетських (Київський національний університет імені

Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Донецький національний університет) науково-фольклористичних шкіл.

Вважаємо, що значення періодики фольклористичного спрямування у системі вищої освіти можна пояснити трансляційно-трансформаційним механізмом (передача – переосмислення) культурологічного підходу у змісті фольклористичної підготовки фольклористів насамперед у класичних університетах. Згідно з ним саме наукова стаття, розвідка тощо є результатом наукового пошуку дослідника, який, базуючись на фундаментальних дослідженнях попередників, висуває власні гіпотези, робить зважені або сміливі висновки, цим самим забезпечуючи лінійну передачу наукової інформації [7, с. 31-32]. Таким чином, формуються аргументовані методологічні та практичні засади осмислення, інтерпретації фольклорних та «відфольклорних» явищ культури, що регламентують нові етапи розвитку науково-фольклористичних шкіл (чи на базі академічної установи, чи класичного університету). Водночас варто підкреслити, що сучасні періодичні видання фольклористичного спрямування відштовхуються від фундаментальних фольклористичних досліджень, панівних теорій, водночас популяризують новітні тенденції сучасної фольклористики.

Насамперед проаналізуємо історичні аспекти створення, змістове наповнення фольклористично-етнографічної періодики, яка видається під егідою академічних установ і представлена двома академічними фольклористичними школами – «київською» та «львівською».

«Київська» академічна фольклористично-етнографічна періодика представлена кількома виданнями. Часопис **«Народна творчість та етнологія»** має найтривалішу історію функціонування. З 1925 р. за редактуванням акад. А. Лободи та В. Петрова засновано наукове періодичне видання – «Етнографічний вісник», з яким активно співпрацювали українські фольклористи К. Квітка, Н. Дмитрук, В. Кравченко, Ф. Савченко, А. Лобода, В. Білецька, В. Данилов, Є. Рихлик, російські – Є. Кагаров, Дм. Зеленін, О. Никифоров та ін. З «Етнографічного вісника» бере свій початок журнал

«Народна творчість та етнографія» (за такою назвою систематично виходить з 1957 р. – спочатку раз на квартал, із 1963 р. і до початку 2011 р. шість разів на рік). Попередниками «НТЕ» були журнали «Український фольклор» (1936 – 1939), з 1939 р. – Народна творчість», а з 1947 р. – наукові записки «Мистецтво. Фольклор. Етнографія» (чотири томи). Головні редактори журналу: М. Рильський, О. Дей, С. Зубков, О. Костюк, Г. Скрипник. Помітний внесок у видання зробили заступники головних редакторів П. Попов, М. Пазяк, Й. Федас, М. Дмитренко, А. Іваницький, відповідальні секретарі С. Музиченко, І. Власенко. У журналі публікуються наукові статті про український фольклор, етнографію, народне образотворче мистецтво, матеріали з культурології, мистецтвознавчих дисциплін (музикознавство, театрознавство, кінознавство тощо). Постійні рубрики: «Розвідки і матеріали», «З історії науки і культури», «Наука і сучасність», «З архівів, колекцій, рідкісних видань», «Трибуна молодого дослідника», «Нариси та етюди», «Огляди, рецензії, анотації» тощо [4, с. 72-73, с. 82-83]. З початку 2001 р. журнал отримав нову назву «Народна творчість та етнологія». Головний редактор – Г. Скрипник, заступник головного редактора – А. Іваницький, відповідальний секретар – Г. Бондаренко. До редакційної колегії входять відомі українські етнологи, фольклористи, історики, етнографи: Л. Артюх, В. Балушок, В. Борисенко, Л. Вахніна, О. Гринів, С. Грица, В. Давидюк, І. Дзюба, Р. Кирчів, О. Курочкін, Н. Малинська, М. Мушинка, В. Наулко, С. Сегеда, Г. Семенюк, М. Сополіга, М. Тиводар. Останнім часом опубліковано спеціальні окремі випуски журналу, присвячені етнології, фольклористиці французькій, угорській, польській, російській, македонській [9, 10, 11, 13].

«Матеріали до української етнології» – збірник-щорічник наукових праць Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. Головний редактор – Г. Скрипник. Редакційну колегію сформовано з відомих фольклористів, етнографів, істориків, до яких належать В. Горленко, М. Дмитренко, Р. Кирчів,

О. Курочкін, С. Мишанич, С. Сегеда, М. Сополига, Г. Стельмашук, О. Гринів, М Мушинка, Т. Руда та ін. Як зазначалось вище, «Матеріали до етнології» видавались протягом 1929 – 1931 рр. засновниками видання Комісія краєзнавства Всеукраїнське етнографічне товариство, Історико-філологічний відділ АН УРСР [18].

«Народознавство» – всеукраїнський фольклорно-етнографічний часопис, заснований 1993 р. Це видання виходить з ініціативи відомого фольклориста, завідувача відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, який є і головним редактором, і засновником, М. Дмитренко. «Основний напрям публікацій – висвітлення традиційної народної культури українців від давнини до сучасності. В центрі уваги – фольклор та етнографія українців. Часопис має науковий, науково-педагогічний, просвітницький характер. Серед авторів – відомі науковці, народознавці, письменники, педагоги, журналісти. Постійні рубрики: «Народознавці», «Студії», «Символи», «Обряди, звичаї», «Ремесла, промисли», «Урок», «Сценарії», «Цікава планета», «Собор душі», «Намисто», «Рецензії, відгуки» та ін. [4, с. 83-84].

«Львівська» академічна періодика фольклористично-етнографічного спрямування представлена виданнями «Народознавчі зошити» та «Фольклористичні зошити» (проте останній часопис представляє переважно «волинську» фольклористичну школу, але під егідою Інституту народознавства НАН України у Львові).

Найактуальніша проблематика **«Народознавчих зошитів»** – різні аспекти етнології, фольклористики, мистецтвознавства, культурології, лінгвістики, літературознавства, етнопсихології, історії, археології, соціології та інших суспільно-гуманітарних дисциплін. Засновник – Інститут народознавства Національної академії наук України (м. Львів). Головний редактор – С.П. Павлюк, відповідальний секретар – Р. Яців, членами редколегії є українські вчені-фольклористи, історики, етнологи: О. Боднар,

Г. Врочинська, М. Глушко, С. Грица, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кара-Васильєва, Р. Кирчів, С. Макарчук, Л. Міляєва, М. Мушинка, В. Овсійчук, В. Сокіл, Л. Соколюк, М. Сополіга, М. Станкевич, Г. Стельмащук, Я. Тарас, М. Тиводар, Н. Черниш, Р. Чмелик. «Народознавчі зошити» – двомісячник Інституту народознавства НАН України, наукове періодичне видання. Виходить з січня 1995 року у м. Львові. Основні рубрики журналу: «Від редактора», «Статті», «Дослідження. Фрагменти», «Факти, гіпотези, пошук», «Рецензії», «Інформації», «Публікації», «Ювілеї», «Матеріали», «Нові видання», «Музейна практика», «In Memoriam». За ці роки видано ряд спеціальних та тематичних випусків «Народознавчих зошитів», як: «Хрестологія» (2000), «Студії з інтегральної культурології 1: Thanatos» (1996) та «Студії з інтегральної культурології 2: Ritual» (1999), «10 років Чорнобильської трагедії» (1996), «Актуальні питання мистецтвознавства», «Архітектура та архітектурознавство». Декілька чисел журналу було видано до ювілеїв видатних учених-співробітників Інституту народознавства НАН України: Ю. Гошка, М. Станкевича, Р. Захарчук-Чугай, Р. Кирчіва, Г. Дем'яна, В. Овсійчука та класиків вітчизняної науки В. Сас-Залозецького, Р. Гарасимчука [12].

«Фольклористичні зошити» – збірник наукових праць (двомісячник), у якому висвітлюються проблемні аспекти у галузі фольклористики (заснований 1996 р.). Засновник видання – Полісько-Волинський народознавчий центр Інституту народознавства НАН України (м. Луцьк). Головний редактор – В. Давидюк, відповідальний секретар – Н. Кравчук. Членами редколегії є відомі імена у вітчизняній фольклористиці: В. Буряк, І. Денисюк, М. Дмитренко, В. Качкан, Ф. Кейда, Р. Кирчів, В. Погребенник, М. Ткачук. Основні рубрики збірника: «Ідеологія фольклору», «Історіософія фольклору», «Фольклористичне архівознавство», «Фольклористична регіоналістика», «Порівняльна фольклористика», «Історія фольклористики», «Публікації», «Перша ластівка» [16].

«Університетська» періодика з фольклористично-етнографічної проблематики представлена кількома збірниками, які готуються на базі вітчизняних університетів.

У 1993 р. з ініціативи Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка заснований збірник **«Література. Фольклор. Проблеми поетики»**. Наукова проблематика збірника – актуальні проблеми дослідження теорії фольклору, жанрології, поетики окремих жанрів, фольклорно-літературних зв'язків, літературознавства, маловідомих аспектів наукової діяльності окремих фольклористів, літературознавців. Головний редактор: Г. Семенюк, доктор філологічних наук; заступники головного редактора – О. Івановська, О. Снитко; відповідальний секретар – О. Наумовська. Члени редколегії, як правило, викладачі університету: О. Астаф'єв, А. Гуляк, В. Давидюк, Ю. Ковалів, Л. Копаниця, С. Росовецький, Л. Шевченко [6].

У Львівському університеті імені І. Франка з ініціативи викладачів кафедри фольклористики імені Ф. Колесси готуються і регулярно виходять спецвипуски **«Вісника Львівського університету»**, присвячені проблемам фольклористики: історичним аспектам, методології, маловідомим фактам, діяльності окремих фольклористів тощо. Зокрема побачили світ випуски «Українська фольклористика» у 1999 р., 2003 р., 2006 р., 2007 р., 2009 р. Останній спецвипуск (№47) приурочено сторіччю експедиції Філарета Колесси на Наддніпрянську Україну для запису кобзарського та лірницького репертуару влітку 1908 р. У працях авторів розкрито історію перебігу і важливість цього проекту, заторкнuto питання методології дослідження українського фольклору, представлено новітні тенденції зарубіжної фольклористики. Цей випуск започатковує рубрику «Документування фольклору», покликану активізувати обмін думками у царині архівування фольклорної традиції. Збірник вміщує рубрики: «Теорія і методологія», «З історії фольклористики», «Інтерпретація тексту», «З царини фольклоризму», «Етномузикологія», «Молода кафедра», «Огляди та рецензії», «Публікації»,

«Хроніки». Відповідальний редактор випуску – Т. Салига, заступники відповідального редактора – Я. Гарасим; відповідальний секретар – І. Єременко, Г. Пехник. До складу редколегії входять Л. Бондар, Л. Васильєва, М. Ільницький, В. Будний, І. Кочан, М. Гнатюк, Б. Криса, Г. Мацюк, А. Кравчук, Л. Сенік, М. Чернопиский, Ф. Бацевич, Я. Дашкевич, І. Денисюк, В. Івашків, Н. Лобур, З. Терлак [2]. Крім того, у серійних виданнях «Вісника...» з філології вміщуються регулярно розділи з фольклористичної проблематики.

Окремо варто відзначити збірник **«Актуальні проблеми української літератури і фольклору»** (заснований 1998 р., виходить двічі на рік), присвячений проблематиці висвітлення літературознавчих і фольклористичних питань у просторі сучасної української філології. Ініціаторами видання збірника є кафедра історії української літератури та фольклористики Донецького національного університету. Головний редактор – В.А. Просалова, заступники головного редактора – Г.В. Давидова-Біла, В.В. Федоров; відповідальний секретар О.Є. Соловей; членами редколегії є С.А. Гальченко С.А., М.Г. Жулинський, С.В. Мишанич, Є.С. Отін [5].

Отже, фольклористично-етнографічна періодика в Україні має напрями видання: «академічний» та «університетський». Зауважимо, що саме ці напрями визначають пріоритетні аспекти розвитку відповідно «академічних» та «університетських» науково-фольклористичних шкіл, репрезентують домінуючі тенденції наукових пошуків відомих фольклористів, свідчать про співпрацю теоретиків та практиків – фахівців з фольклористики, формують сучасну проблематику досліджень у цій галузі тощо. Саме тому спектр вітчизняних фольклористично-етнографічних видань у змісті підготовки фольклористів-дослідників є актуальним джерелом професійного зростання, що надає їм можливості для самовдосконалення, для розвитку власного наукового потенціалу, для формування методологічної культури. Незважаючи на певні фінансово-кризові явища в українському соціумі, періодика фольклористично-етнографічного спрямування засвідчує

основні аспекти аналітичних студій у напрямі осмислення та інтерпретації фольклорних та професійних, таких які ґрунтуються на фольклорі, явищ культури. Подальшого дослідження потребують питання регіонального розвитку періодичних видань.

1. *Вернюк Я.С.* Формування та становлення фольклористики Волині у XIX – поч. XX ст. // Автореф. ... канд. філ. наук. / Вернюк Ярослава Степанівна. – К., 2003. – 20 с.
2. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 47. 2009: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_fil/2009_47/2009_47_tytul.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. *Вовчак А.С.* Українська фольклористика у німецькомовних джерелах кінця XX – поч. XX ст. // Автореф. ... канд. філ. наук. / Вовчак Андрій Степанович. – Львів, 2001. – 20 с.
4. *Дмитренко М.К.* Українська фольклористика: акценти сьогодення / Розвідки, статті / Микола Костянтинович Дмитренко. – К.: Видавництво «Сталь», 2008. – 236 с.
5. Збірник «Актуальні проблеми української літератури і фольклору»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Арulf/index.html. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Література. Фольклор. Проблеми поетики: Збірник наукових праць: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Lfpp/2009_32.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. *Лобас В.Х.* Українська і зарубіжна культура: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 224 с.

8. *Назаренко В.Ю.* Харьковское историко-филологическое общество. Вопросы литературоведения / Назаренко Вадим Юрьевич. – Харьков, 1999. – 288 с.
9. Народна творчість та етнографія. – 2010. – №2: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: – http://www.etnolog.org.ua/images/stories/nte10/NTE_2_2010.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.].
10. Народна творчість та етнографія. – 2010. – №5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: http://www.etnolog.org.ua/images/stories/nte10/NTE_5_2010.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
11. Народна творчість та етнологія. – 2011. – №2: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: http://www.etnolog.org.ua/images/stories/nte10/NTE_2_2011.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.].
12. Народознавчі зошити. Загальний опис: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: – http://ethnology.org.ua/narod_zoshyty.html. – Загол. з екрану. – Мова укр.
13. Презентація спецвипуску журналу «Народна творчість та етнографія», присвяченого македонській фольклористиці та етнології: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: – http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=60&Itemid=46 – Загол. з екрану. – Мова укр.
14. *Смірнова Н.П.* Проблеми становлення української фольклористики в періодиці першої половини ХІХ ст.. // Автореф. ... канд.. філ. наук. / Смірнова Наталія Петрівна. – К., 2003. – 19 с.
15. *Федас Й.* Українська фольклористика на зламі тисячоліть // Українське народознавство: стан і перспективи розвитку на зламі віків. Міжнародні науково-практичні читання, присвячені пам'яті

- українського вченого-фольклориста й етнолога Михайла Паз яка (1930 – 1999) / Упор. О. Петровський, Н. Юсова; Ред. колегія: О. Костюк, Г. Скрипник, О. Петровський, В. Різун та ін. / Й. Федас. – К., 2000. – С. 91-94.
16. Фольклористичні зошити. Збірник наукових праць: [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/fz/index.html. – Загол. з екрану. – Мова укр.
17. *Шутак О.С.* Фольклористична думка в Галичині 20-30-х рр. ХХ ст. (К. Сосенко, Ф. Колеса, І. Свенціцький) // Автореф. ... канд. філ. наук. / Шутак Олеся Степанівна. – Львів, 2003. – 20 с.
18. *Щербій Г.* Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Історична довідка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.07.2011: – <http://www.etnolog.org.ua/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
19. *Янковська Ж.О.* Фольклористична діяльність Пантелеймона Куліша: навч. посіб. (для учнів шкіл, студентів середніх спеціальних та вищих навчальних закладів) / Жанна Олександрівна Янковська. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. – 168 с.